

STUDIA METODOLOGICZNE

Aneta PTAK-CHMIELEWSKA

Dostępność i przydatność danych do analizy przeżycia przedsiębiorstw

Ostatnio wywiązała się dyskusja na temat stosowania pojęcia „demografia” w oderwaniu od populacji ludzkich¹. Termin „demografia przedsiębiorstw” wzbudził duże kontrowersje. Pojęcie to jest tłumaczeniem anglojęzycznego pojęcia „business demography”, przy czym ma ono szersze znaczenie w stosunku do „demografii przedsiębiorstw”. Oczywiście problematyka przedsiębiorstw i zagadnienia ludnościowe to dwa odrębne tematy, ale istnieją wspólne metody ich badania. „Demografia przedsiębiorstw” jest jedną z podstawowych kwestii, jakimi zajmuje się demografia stosowana (*applied demography*). Początek tej dziedziny badawczej sięga 1982 r., kiedy to PAA (Population Association of America) powołała Komitet do Spraw Demografii Biznesu (Committee on Business Demography). Z zakresu demografii stosowanej powstało już wiele opracowań i publikacji².

¹ Wynikiem dyskusji na konferencji w Sopocie jest artykuł opublikowany w „Wiadomościach Statystycznych” przez Cz. Domańskiego i M. Szredera (2010). Na ten temat również w artykule B. Stefanowicza (2011).

² Siegel (2001); Morrison, Abrahamse (1996); Pol, Richard (1997); Voss (1997); Yusuf, Swanson (2010).

Głównym celem artykułu jest przedstawienie dostępnych w Polsce podstawowych źródeł danych potrzebnych do oceny przeżywalności przedsiębiorstw i „demografii przedsiębiorstw” oraz omówienie możliwości ich wykorzystania. Dobrej jakości dane są podstawą do analizy i oceny struktury i dynamiki populacji przedsiębiorstw, co jest istotne z punktu widzenia gospodarki i jej rozwoju. Badania prowadzone na wszystkich podmiotach lub na próbach reprezentatywnych pozwalają ocenić szanse przeżycia tych jednostek, określić czynniki wpływające na ich przeżycie i cykl życia oraz likwidację.

W publikacji GUS *Warunki...* (2011)³ możemy przeczytać: *Wyniki prowadzonych w GUS panelowych badań nowych przedsiębiorstw stanowią również jeden z elementów bazy, która może być wykorzystywana na potrzeby instytucji międzynarodowych. Monitorowanie powstawania nowych przedsiębiorstw, wyników prowadzonej przez nie działalności i czynników mających wpływ na dalszy rozwój znajduje się bowiem w sferze zainteresowań UE i OECD. Informacje z tego zakresu stanowią element demografii przedsiębiorstw, która jest jednym z modułów europejskiej strukturalnej statystyki przedsiębiorstw. Ponadto w ramach programu Entrepreneurship Indicators Programme, OECD we współpracy z Eurostatem wypracowuje zasady oraz metodologię do określenia wskaźników przedsiębiorczości. Wyniki badań panelowych pozwalają na dokonanie porównań konkurencyjności poszczególnych krajów i wpływu, jaki na jej wzrost mają nowe podmioty. Dostarczają jednocześnie wiedzę potrzebną do określenia wskaźników przedsiębiorczości i kierunków rozwoju poszczególnych sektorów gospodarki, w tym tych najbardziej innowacyjnych.*

„DEMOGRAFIA PRZEDSIĘBIORSTW”

Zainteresowanie tematem „demografii przedsiębiorstw” w Europie związane jest z dwoma projektami Eurostatu i OECD — Business Demography Project oraz Entrepreneurship Indicators Programme. W 2000 r. w Lizbonie Rada Europy ustanowiła cel strategiczny przekształcenia Unii Europejskiej (UE) w *najbardziej dynamiczną i konkurencyjną gospodarkę świata, opartą na wiedzy, zdolną do stabilnego wzrostu, o większej liczbie i lepszej jakości miejsc pracy, o wyższej spójności społecznej i o większej dbałości o środowisko*. Cel ten miał być osiągnięty poprzez kreowanie polityki sprzyjającej tworzeniu i rozwojowi przedsiębiorczości. Rada zaproponowała Komisji Europejskiej wydawanie rocznych raportów syntetycznych opartych na zbiorze „wskaźników strukturalnych”, które miały dostarczyć informacji do pomiaru postępu w osiąganiu wyznaczonego celu. Jednym z tematów wymagających harmonicznych danych jest demografia biznesu.

Strategia lizbońska oparta była na „otwartej metodzie koordynacji”. W ramach tej metody Unia miała zapobiegać centralizacji polityki gospodarczej, polegając raczej na wzajemnej ocenie osiągnięć przez poszczególne kraje.

³ *Warunki...* (2011), s. 14.

W 2005 r. strategia lizbońska została poddana ocenie. Sformułowano nowe priorytety koncentrując się na „strategii wzrostu i zatrudnienia”, w której nowe przedsiębiorstwa stanowią kluczowe elementy.

Do potrzeb syntetycznej oceny Komisja Europejska zmniejszyła listę wskaźników. Rada Europy przyjęła ostatecznie 14 wskaźników strukturalnych podsumowujących cele dotyczące gospodarki, zatrudnienia, edukacji, kwestii społecznych, regionalnych i ochrony środowiska.

Lista tych wskaźników była następująca:

wskaźniki ogólnoeconomiczne (GEB):

- 1) PKB *per capita* według parytetu siły nabywczej,
- 2) wydajność pracy na zatrudnionego;

zatrudnienie (EMP):

- 3) stopa zatrudnienia (odsetek zatrudnionych w grupie 15—64 lata),
- 4) stopa zatrudnienia wśród osób starszych (odsetek zatrudnionych w grupie 55—64 lata);

innowacje i badania (I&R):

- 5) całkowite wydatki krajowe na badania i rozwój (odsetek PKB),
- 6) poziom wykształcenia osób młodych (odsetek osób z wykształceniem co najmniej średnim w grupie 20—24 lata);

reformy gospodarcze (ER):

- 7) względny poziom cen (konsumpcja finalna gospodarstw domowych, wliczając podatki pośrednie),
- 8) inwestycje prywatne (inwestycje sektora prywatnego jako odsetek PKB);

spójność społeczna (SC):

- 9) zagrożenie ubóstwem (odsetek osób o dochodach do dyspozycji niższych niż 60% mediany krajowej),
- 10) regionalne zróżnicowanie stopy zatrudnienia (współczynnik zmienności stopy zatrudnienia w jednostkach terytorialnych poziomu NUTS 2, liczony dla krajów),
- 11) stopa bezrobocia długotrwałego (odsetek osób bezrobotnych ponad 12 miesięcy wśród populacji aktywnej zawodowo w wieku 15—64 lata);

środowisko naturalne (ENV):

- 12) całkowita emisja gazów powodujących efekt cieplarniany,
- 13) energochłonność gospodarki (zużycie krajowe energii brutto w stosunku do PKB),
- 14) transport — przewozy towarowe w stosunku do PKB (indeks wolumenu towarowych przewozów lądowych w stosunku do PKB w tonokilometrach/PKB).

Eurostat opublikował w ostatnich latach dwa obszerne opracowania metodologiczne systematyzujące wymogi w zakresie zbierania i przetwarzania danych na potrzeby „demografii przedsiębiorstw”.

W opracowaniu *Eurostat-OECD...* (2007) zdefiniowano podstawowe pojęcia oraz podano podstawowe formuły i zasady wyznaczania miar ilościowych. Pod-

ręcznik użytkownika nawiązuje do możliwych źródeł danych typu rejestry administracyjne oraz biznesowe. Definiuje się w nim populację aktywnych przedsiębiorstw oraz podstawowe zdarzenia demograficzne (jak urodzenia i zgony), dokonując ich podziału na zdarzenia w ujęciu zatrudnienia i w ujęciu ekonomicznym. Zdefiniowano również przedsiębiorstwa szybkiego wzrostu, tzw. „Gazele”.

Ze względu na potrzebę wskazania możliwych źródeł danych i wyjaśnienia możliwości wykorzystania rejestrów powstał drugi podręcznik użytkownika *Business register...* (2010). Liczy on ponad 350 stron i zawiera 24 rozdziały omawiające zagadnienia z zakresu:

- potrzeby harmonizacji rejestrów przedsiębiorstw,
- możliwości wykorzystania i utrzymania rejestrów demografii przedsiębiorstw,
- wymogów zawartości (charakterystyki, zakresu terytorialnego i przekrojowego) takich rejestrów,
- określenia jednostek pomiaru (przedsiębiorstwo, jednostka lokalna, grupa itp.),
- dostępu do rejestrów i kontroli jakości danych,
- ogólnego nawiązania do zdarzeń demograficznych,
- polityki zarządzania zmianami i błędami w rejestrach,
- możliwości pośliskowania się innymi źródłami administracyjnymi.

Eurostat w ramach serii wydawniczej „Statistics in Focus: Industry, Trade and Services” (Theme 4) publikuje również przegląd danych dotyczących współczynników demograficznych przedsiębiorstw. Publikacje ukazują się przynajmniej raz w roku i zawierają wartości podstawowych współczynników (urodzeń, zgonów, przeżycia) oraz tematy uzupełniające z zakresu wpływu na zatrudnienie (Schrör, 2007, 2008, 2009), rozwoju przedsiębiorstw z grupy ICT (Information and Communication Technology) i szczególnej sytuacji MSP (Schmiemann, 2006). W raporcie z 2005 r. uwzględniono sektor ICT, a zatem poszerzono spektrum analiz w ujęciu branżowym (Schrör, 2005).

Autorzy zajmujący się tematyką „demografii przedsiębiorstw” sięgają również do bardziej zaawansowanych narzędzi analizy statystycznej — od metod nieparametrycznych opartych na tablicach trwania życia do modeli semiparametrycznych i parametrycznych, takich jak modele Coxa. Na przykład Nunes i Sarmento (2010a, b) stosują zaawansowaną technikę analizy historii zdarzeń (tzw. modele przeżycia) do oceny szans przeżycia przedsiębiorstwa w Portugalii. Badania prowadzili tam również Mata i Portugal (1994)⁴ uwzględniając formy własności i wpływ wzrostu gospodarczego na przeżywalność firm. Mata, Portugal i Guimaraes (1995)⁵ oraz Geroski, Mata i Portugal (2003) wykazali istotność wyborów strategicznych i warunków otoczenia w ciągu całego cyklu istnienia przedsiębiorstwa. Analizy z wykorzystaniem modeli Coxa pozwalają na włącze-

⁴ Strony 227—246.

⁵ Strony 459—482.

nie potencjalnych zmiennych objaśniających, równocześnie wskazując na oddziaływanie poszczególnych czynników ryzyka na przeżywalność firm oraz na interakcje pomiędzy tymi czynnikami.

Podobną technikę analizy zastosowano również we Włoszech. Giovannetti, Ricchiuti i Velucchi (2007) poszukiwali determinant przeżycia i rozwoju firm związanych z wielkością firmy, innowacyjnością i poziomem rozwoju technologicznego oraz obecnością przedsiębiorstwa na rynku międzynarodowym. Współczynniki likwidacji przedsiębiorstw, tzw. „zgonów” wykazują bardzo niskie wartości w Hiszpanii. Ich przyczynami zajmowali się López-Gracia i Puente (2006) w opracowaniu poświęconym przeżywalności firm, z wykorzystaniem modeli nieparametrycznych i semiparametrycznych modeli Coxa. Dane wykorzystane przez autorów dotyczą jednak tylko przedsiębiorstw z osobowością prawną bez samozatrudnionych. Analizy przeżycia firm były również prowadzone w Stanach Zjednoczonych, np. przez Audretsch i Mahmood (1994, 1995)⁶, z uwzględnieniem wielkości firmy i sektora działalności. Zastosowanie łańcuchów Markowa do danych w Belgii wykorzystali w analizach Coppens i Verduyn (2007). Zastosowanie skończonych łańcuchów Markowa pozwoliło na uwzględnienie migracji pomiędzy sektorami. Dodatkowo oczekiwany średni czas istnienia firmy był analizowany w poszczególnych sektorach.

W Polsce „demografią przedsiębiorstw” zajmował się Dominiak (2005 i 2008). Autor ten porównuje populację przedsiębiorstw do populacji ludzkiej, wskazując na procesy zachodzące w populacji i kształtujące jej wielkość i dynamikę rozwoju. W rozważaniach nad „zgonami” przedsiębiorstw i cechami demograficznymi populacji firm Dominiak stawia jednak więcej pytań niż udziela odpowiedzi. Zawilości definicyjne i dylematy wynikające z porównywalności i adekwatności wniosków wyciąganych z prowadzonych analiz są wątkiem zawsze obecnym w opracowaniach z zakresu „demografii przedsiębiorstw” i pokrewnych.

Z kolei Rogowski i Socha (2005), w pracy poświęconej dużym przedsiębiorstwom i korporacjom, wprowadzili pojęcie stopy wejścia brutto i netto do określenia i pomiaru dynamiki populacji przedsiębiorstw. Dane dotyczące dużych przedsiębiorstw i korporacji, czyli jednostek zatrudniających powyżej 50 osób omawiane przez Rogowskiego i Sochę informują o poziomie wskaźnika „wejścia” (jeśli przedsiębiorstwo jest obecne na rynku przez 2 kolejne okresy). Kolejny autor, Markowicz (2008) podaje przykładowe wartości wskaźników tworzenia firm oraz stóp „urodzeń” (dane Eurostatu).

W pracach Ptak-Chmielewskiej temat „demografii przedsiębiorstw” był kontynuowany z uwzględnieniem również techniki i analizy historii zdarzeń, a także w wymiarze porównawczym z krajami europejskimi. Prace z lat 2009—2011 porządkują definicje i problemy metodologiczne związane z wyznaczaniem

⁶ Audretsch, Mahmood (1994), s. 41—56; Audretsch, Mahmood (1995), s. 97—103.

współczynników demograficznych, jak również poddają krytycznej ocenie dostępność danych w Polsce (Ptak-Chmielewska, 2009, 2010a—d, 2011).

W pracy Dehnel (2010) dominuje podejście statystyki małych obszarów, czyli estymacji w sytuacji, kiedy dane są niewystarczające do zastosowania klasycznych metod statystycznych. Praca weryfikuje przydatność metod statystyki małych obszarów do oceny rozwoju mikroprzedsiębiorczości w ujęciu branżowo-regionalnym, biorąc pod uwagę zarówno sytuację ekonomiczną przedsiębiorstw, jak i wskaźniki stosowane w „demografii przedsiębiorstw”.

„Demografia przedsiębiorstw” jest obecna również w opracowaniach statystyki publicznej w zakresie pomiaru struktury i dynamiki populacji przedsiębiorstw w Polsce. GUS opracowuje dwie publikacje z tej tematyki w cyklach rocznych: *Działalność...* (2011) ukazująca się od 6 lat oraz *Warunki...* (2011), której wydawanie zapoczątkowano w 2002 r., co pozwala uzyskać informacje o podmiotach utworzonych w poszczególnych latach od roku 2001. Aktualne opracowanie z 2011 r. obejmuje podmioty powstałe w latach 2005—2009.

REGON JAKO ŹRÓDŁO DANYCH O LICZBIE PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH

Podstawowym źródłem informacji o liczbie nowo powstających przedsiębiorstw w Polsce jest rejestr REGON (Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej), utworzony na mocy ustawy z 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej⁷. Szczegółowe zasady prowadzenia i aktualizowania rejestru określa rozporządzenie Rady Ministrów z 27 lipca 1999 r.⁸. Rejestr REGON jest stale aktualizowanym zbiorem informacji o podmiotach gospodarki narodowej, prowadzonym w systemie informatycznym w postaci centralnej bazy danych i baz terenowych. Rejestr służy osiągnięciu spójności identyfikacyjnej podmiotów oraz jednolitości opisów stosowanych w podstawowych pojęciach i klasyfikacjach. Dostarcza on ogólnej charakterystyki działających podmiotów, umożliwia sporządzenie wykazu adresów, służy do tworzenia baz danych o podmiotach i stanowi źródło danych dla bazy jednostek wybieranych do badań. Wpisowi do rejestru podlegają: osoby prawne, jednostki nieposiadające osobowości prawnej, osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą oraz jednostki lokalne tych podmiotów. Informacje zawarte w rejestrze dotyczą głównie: nazwy i adresu siedziby lub zamieszkania w przypadku osób fizycznych, formy prawnej i formy własności, wykonywanej działalności, daty powstania, rozpoczęcia, zawieszenia czy zakończenia działalności, nazwy organu rejestrowego

⁷ Dz. U. Nr 88 z 29 czerwca 1995 r., poz. 439, z późn. zm. Warto jednak zauważyć, że rejestr REGON działał już od lat 60. ub. wieku jako samoistny rejestr podmiotów gospodarczych, a od wejścia w życie ustawy o statystyce publicznej działa jako rejestr współdziałający z innymi urzędowymi rejestrami i systemami informacyjnymi administracji publicznej.

⁸ Dz. U. Nr 69 z 27 lipca 1999 r., poz. 763, z późn. zm.

lub ewidencyjnego, nazwy rejestru i nadanego numeru, liczby pracujących (dla gospodarstw rolnych — powierzchni upraw). Zbierane są również informacje dotyczące jednostek lokalnych podmiotów, z wyjątkiem informacji o formie prawnej i formie własności.

Każdemu podmiotowi nadawany jest niepowtarzalny numer identyfikacyjny REGON składający się z 9 cyfr, a w przypadku jednostek lokalnych z 14 cyfr (pierwsze 9 cyfr to REGON podmiotu, 4 kolejne określają liczbę porządkową przypisaną utworzonej jednostce lokalnej, a ostatnia jest cyfrą kontrolną).

Składane wnioski dotyczą trzech formularzy: RG-1 — wniosek o wpis nowego podmiotu do rejestru; RG-1 — wniosek o zmianę informacji, z załącznikiem RG-RD określającym wykonywaną działalność; RG-2 — wniosek o skreślenie z rejestru.

REGON jest uaktualniany w zakresie cech wymienionych w art. 42, ust. 1, pkt. 1—6 i pkt 8 ustawy o statystyce publicznej z 1995 r. Ustawowy termin zgłaszania przez podmioty gospodarki narodowej do rejestru REGON wpisów i zmian wpisów wynosi 14 dni od daty powstania okoliczności uzasadniających zgłoszenie.

Dodatkowym źródłem danych o przedsiębiorstwach mogą być Krajowy Rejestr Sądowy (KRS) czy też VAT, ale nie stanowią one pełnego źródła informacji. Dane zawarte w tych rejestrach informują o faktycznie aktywnych i działających przedsiębiorstwach. Innym źródłem są badania reprezentacyjne prowadzone przez GUS. Badania tego typu dostarczają znacznie więcej informacji i pozwalają na pogłębienie wiedzy na temat przedsiębiorstw, ale wiążą się z dużymi ograniczeniami wynikającymi ze stosowania próby, nawet jeśli jest to próba reprezentatywna⁹. Sam REGON również nie jest pozbawiony wad, które uniemożliwią m.in. porównania międzynarodowe. Dane uzyskane z rejestru są wystarczające do porównań regionalnych w kraju. Największe ograniczenia wynikają z faktu, iż znaczna część przedsiębiorstw nie jest wyrejestrowywana w momencie zaprzestania działalności.

W komunikacie wydanym 29 czerwca 2010 r. GUS wyjaśnił nieporozumienia, wynikające z powoływania się w licznych publikacjach na dane z rejestru REGON, dotyczące informacji o liczbie przedsiębiorstw. Wyjaśniono, iż dane zawarte w rejestrze nie informują o faktycznej liczbie aktywnych przedsiębiorstw w Polsce, ponieważ odnoszą się do wszystkich podmiotów gospodarki narodowej, a nie tylko do przedsiębiorców i przedsiębiorstw. Niewątpliwą wadą rejestru jest niedopełnienie przez podmioty ustawowego obowiązku informowania GUS o zmianach. Dane w rejestrze są aktualizowane na podstawie ankiet aktualizacyjnych, konfrontacji z rejestrem KRS czy składanych w ramach obowiązku ustawowego informacji o wykreśleniu przedsiębiorcy z ewidencji działalności. Jednocześnie GUS prowadzi badania oparte na Bazie Jednostek Staty-

⁹ Na przykład badanie panelowe na reprezentatywnej próbie 3000 mikro- i małych przedsiębiorstw prowadzone przez GUS od 2002 r.

stycznych (BJS), które pozwalają na określenie liczby faktycznie aktywnych jednostek gospodarczych.

Tematykę opisu podstawowych źródeł danych wykorzystywanych w Polsce do badań typu „demografia biznesu” poruszyli W. Rogowski i J. Socha w artykule prezentowanym na XI Konferencji Naukowej Młodych Ekonomistów w Sopocie w 2005 r. Poddali oni krytycznemu osądowi dostępne w Polsce źródła danych, przedstawiając główne problemy metodologiczne wynikające z niedoskonałości tych źródeł.

System informacji statystycznej w Polsce przed wstąpieniem do UE został zmodernizowany. Dane dostępne w rocznikach publikowanych przez GUS zawierają tylko firmy zarejestrowane w rejestrze REGON. Liczba firm zarejestrowanych różni się od liczby firm aktywnych. Według danych GUS w 1997 r. liczba firm aktywnych stanowiła 65% wszystkich zarejestrowanych. Z badań (GUS i PAN) wynika, że udział ten w latach 1994—1997 znacznie wzrósł. Część małych firm zawiesza swoją działalność bez informowania o tym odpowiednich urzędów statystycznych. Od 2009 r. aktualność danych w rejestrze REGON znacznie się poprawiła, ponieważ od momentu przejścia na nową klasyfikację PKD każdy podmiot gospodarczy jest zobowiązany do złożenia stosowanej deklaracji. Wpływ na lepszą adekwatność danych miało również wprowadzenie jednego formularza EDG-1, który złożony przez przedsiębiorcę w urzędzie rejonowym jest wysyłany do ZUS i Urzędu Skarbowego. Moment faktycznego rozpoczęcia działalności jest więc równoważny z momentem rejestracji w rejestrze REGON. W przyszłości będzie możliwe złożenie wniosków elektronicznie za pomocą systemu Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej¹⁰.

ŹRÓDŁA DANYCH DOTYCZĄCYCH LICZBY I STRUKTURY PRZEDSIĘBIORSTW AKTYWNYCH

Publikacja *Działalność...* (2011) zawiera informacje o wielkości i strukturze zbiorowości podmiotów gospodarczych prowadzących działalność (aktywnych) w danym roku kalendarzowym. Opracowanie to uwzględnia wszystkie przedsiębiorstwa według formy własności i formy prawnej, rodzaju i lokalizacji działalności (bez rolnictwa i łowiectwa) oraz jego wielkości. Dane dotyczące przedsiębiorstw z liczbą 10 i więcej osób pracujących pochodzą z pełnych badań realizowanych w cyklach rocznych na podstawie sprawozdań SP (Roczna ankieta przedsiębiorstw) i F-02 (Statystyczne sprawozdanie finansowe na 31 XII). Dane charakteryzujące przedsiębiorstwa z liczbą poniżej 10 osób pracujących zbierane są na podstawie badania reprezentacyjnego na formularzu SP-3 (Sprawozdanie o działalności gospodarczej przedsiębiorstw). Dotyczą one pracujących i zatrud-

¹⁰ Dehnel (2010), s. 54.

nionych¹¹, wyników finansowych, działalności inwestycyjnej i posiadanych środków trwałych. Publikacja daje więc obraz populacji jednostek aktywnych i jest tym samym doskonałym uzupełnieniem rejestru REGON.

Ankieta o symbolu SP jest sporządzana przez przedsiębiorstwa i gromadzona przez GUS. Na podstawie tych badań — jak wspomniano — opracowywana jest publikacja *Działalność...*, która prezentuje szczegółowe dane o działalności przedsiębiorstw według struktury prowadzonej działalności i w przekroju terytorialnym. Celem badań strukturalnych jest uzyskanie informacji o aktualnej sytuacji przedsiębiorstw, o ich rzeczywistej lokalizacji oraz rodzaju wykonywanej działalności. Tego typu badania pomagają w aktualizacji danych zawartych w rejestrach oraz pozwalają na ocenę ich rzeczywistej działalności.

Rocznymi badaniami objęte są osoby prawne, jednostki niemające osobowości prawnej i osoby fizyczne spełniające następujące kryteria:

- liczba pracujących na 30 listopada przekracza 9 osób,
- prowadzona jest księga rachunkowa lub księga podatkowa,
- podstawowy rodzaj prowadzonej działalności z zakresu sekcji PKD (rozporządzenie Rady Ministrów z 13 lipca 2004 r. w sprawie programów badań statystyki publicznej za rok 2005¹²).

Zakres przedmiotowy badania obejmuje¹³:

- 1) stan i zmiany organizacyjno-prawne zachodzące w ciągu roku w przedsiębiorstwie,
- 2) bilans oraz rachunek zysków i strat,
- 3) udział w kapitale podstawowym w podmiotach mających siedzibę poza terytorium RP,
- 4) zatrudnienie, pracujący, wynagrodzenia,
- 5) środki trwałe i nakłady na środki trwałe,
- 6) strukturę rodzajową wykonywanych prac,
- 7) wykaz miejsc prowadzenia działalności,
- 8) podstawowe dane według miejsca prowadzonej działalności, czyli tzw. jednostek lokalnych,
- 9) dodatkowo dla przedsiębiorstw handlowych, źródła zakupu towarów oraz strukturę przychodów według odbiorców.

¹¹ Do pracujących zalicza się: osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy, pracodawców i pracujących na własny rachunek, pomagających członków rodzin, agentów pracujących na podstawie umowy agencyjnej, osoby wykonujące pracę nakładczą, członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych, pracujących za granicą na rzecz jednostek krajowych, duchownych wypełniających obowiązki duszpasterskie. Do zatrudnionych zalicza się: osoby zatrudnione na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru lub mianowania (z wyjątkiem: wykonujących pracę nakładczą, zatrudnionych poza granicami, przebywających na urloпах wychowawczych i rehabilitacyjnych), zatrudnionych przy pracach interwencyjnych i robotach publicznych, osoby w zagranicznej delegacji służbowej, młodocianych pracujących na podstawie umowy o pracę oraz osoby pracujące w przedsiębiorstwach w formie zorganizowanych grup roboczych (zgodnie z definicją GUS).

¹² Dz. U. Nr 196 z 7 września 2004 r., poz. 2004, z późn. zm.

¹³ Według ankiety SP.

Dane dotyczące aktywnych przedsiębiorstw stanowią podstawę licznych opracowań wykorzystujących informacje o podmiotach aktywnych oraz źródło informacji o stanie i strukturze przedsiębiorstw działających w Polsce.

INNE ŹRÓDŁA DANYCH DO OCENY PRZEŻYWALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW

Istotnym źródłem danych o przedsiębiorstwach mikro (do 10 osób pracujących) i małych (do 50 osób pracujących) jest panelowe badanie ankietowe (PL-1, PL-2) prowadzone przez GUS już od 2002 r. Dehnel (2010)¹⁴ podaje to źródło jako najbardziej spójne z wymogami nałożonymi przez Eurostat w zakresie gromadzenia danych z zakresu „demografii przedsiębiorstw”. Wyniki tych badań prezentowane są w wymienionej wcześniej publikacji *Warunki...*, wydawanej w cyklu rocznym. Od 2002 r. badania panelowe prowadzono na próbie mikroprzedsiębiorstw, a od 2005 r. obejmuje ono również małe przedsiębiorstwa oraz rozszerzono zakres działalności na branże. Dane zawarte w publikacji dotyczą wyników badań prowadzonych na próbie przedsiębiorstw w okresach rocznych. W pierwszym badaniu ankietowane są podmioty zarejestrowane w danym roku, a następnie co roku powraca się do nich w ankiecie skróconej, obejmującej wyniki finansowe, inwestycje i ocenę napotykaných barier. Ankieta w pierwszym roku obejmuje dodatkowo cechy demograficzne przedsiębiorcy i sposób powstania przedsiębiorstwa. Przedsiębiorstwa są badane do 5. roku działalności, po którym uznaje się je za stabilne. Badanie panelowe może być źródłem do oceny przeżywalności przedsiębiorstw, ale jednak nie daje informacji o pełnej zbiorowości, koniecznej do wyznaczenia wskaźników demograficznych populacji przedsiębiorstw. W publikacji *Warunki...* (2011) możemy na ten temat przeczytać: *Wszystkie badania składające się na dany 5-letni cykl prowadzone są jesienią kolejnych lat. W pierwszym roku obserwacjom podlegają przedsiębiorstwa zarejestrowane jako nowe w roku poprzedzającym badanie. Od drugiego do piątego roku badaniami obejmowane są te przedsiębiorstwa ze zbiorowości początkowej, które w momencie obserwacji prowadzą działalność gospodarczą, tzn. nadal pozostają aktywne.*

W miejsce podmiotów nieaktywnych nie stosuje się losowania innych jednostek, dlatego próba co roku ulega zmniejszeniu. W 2010 r. badaniem objęto podmioty mikro oraz małe, które dominują wśród nowo powstających podmiotów. W próbie znalazły się przedsiębiorstwa powstałe w latach 2005—2009 w zakresie działalności:

- dla jednostek powstałych w latach 2005—2008 wyróżniono zgodnie z PKD 2004: przemysł (sekcje C—E), budownictwo (sekcja F), handel (sekcja G), hotele i restauracje (sekcja H), transport (sekcja I), pośrednictwo finansowe

¹⁴ Strona 58.

- (sekcja J), obsługa nieruchomości i firm (sekcja K), edukacja (sekcja M), ochrona zdrowia (sekcja N) oraz pozostała działalność usługowa (sekcja O);
- dla jednostek powstałych w 2009 r. wyróżniono zgodnie z PKD 2007: przemysł (sekcje B—E), budownictwo (sekcja F), handel; naprawa pojazdów samochodowych (sekcja G), transport i gospodarka magazynowa (sekcja H), zakwaterowanie i gastronomia (sekcja I), informacja i komunikacja (sekcja J), finanse i ubezpieczenia (sekcja K), obsługa rynku nieruchomości (sekcja L), działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (sekcja M), administrowanie i działalność wspierająca (sekcja N), edukacja (sekcja P), opieka zdrowotna i pomoc społeczna (sekcja Q), działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (sekcja R), pozostała działalność usługowa (sekcja S).

Badania są prowadzone metodą reprezentacyjną. Pierwsza próba do każdego cyklu badań dla jednostek zarejestrowanych w kolejnych latach 2004—2009 obejmowała po 3 tys. podmiotów (np. w 2009 r. próba stanowiła 1,1% całej populacji). Dobór próby oparty był na schemacie losowania proporcjonalnego bez zwracania, o stałej frakcji i z warstwowaniem. Wyniki publikowane są w podstawowych przekrojach według form prawnych i wielkości podmiotów oraz rodzaju prowadzonej działalności. Ze względu na formę prawną wyróżniono dwie podstawowe grupy — osoby fizyczne (osoby fizyczne i spółki cywilne) oraz osoby prawne (pozostałe). Ze względu na poziom zatrudnienia wyróżniono dwie grupy — przedsiębiorstwa zatrudniające pracowników najemnych oraz takie, w których pracują tylko właściciele i ich rodziny.

Zbierane informacje to odpowiedzi na następujące pytania:

- jak liczna jest zbiorowość powstających przedsiębiorstw, jaka jest ich struktura,
- kto zakłada nowe przedsiębiorstwa,
- jaka jest „przeżywalność” nowych przedsiębiorstw,
- jakie trudności napotykają nowe przedsiębiorstwa,
- jakie czynniki determinują sukces,
- ile czasu potrzebują nowe przedsiębiorstwa na osiągnięcie stabilności.

W kolejnych latach zbierano informacje o: stanie aktywności, formie prawnej, aktualnej wielkości, rodzaju prowadzonej działalności, warunkach rozwoju i możliwościach kontynuacji działalności. W pierwszym roku, dodatkowo, zbierano informacje o sposobie powstania jednostek oraz niektórych cechach właścicieli (płeć, wiek, wykształcenie, charakter poprzedniej pracy). Do oceny kondycji przedsiębiorstw wykorzystano informacje o liczbie pracujących, terytorialnym zasięgu prowadzonej działalności, wyniku finansowym, działalności inwestycyjnej i zgłaszanych barierach (bez barier, bariery popytowe, bariery podażowe).

Braki danych podlegały imputacji metodą *hot-deck*. Wagi do uogólnienia wyników wyliczono jako stosunek ogólnej liczby jednostek w warstwie do liczby jednostek wylosowanych z tej warstwy (grupa jednostek o takich samych

cechach: miejsce i rodzaj prowadzonej działalności, wielkość jednostki i jej forma prawna)¹⁵.

Dane zawarte w publikacjach GUS omawiających tę tematykę są wykorzystywane zarówno przez badaczy zajmujących się „demografią przedsiębiorstw”, jak również w polityce gospodarczej kraju oraz przez samych przedsiębiorców przy podejmowaniu decyzji strategicznych. Impulsy te pobudzają do działania nowych przedsiębiorców, kreując w ten sposób przedsiębiorstwa i nowe miejsca pracy. W polityce gospodarczej informacje o zmianach w populacji przedsiębiorstw pozwalają określić, jaki ma to wpływ na skalę zmian w gospodarce kraju. Szybka reakcja na zmieniające się warunki pozwala na efektywne wykorzystanie czynników wytwórczych.

Wykorzystanie danych z badania panelowego nie pozwala jednak wprost na ocenę podstawowych wskaźników demograficznych, ponieważ muszą być one konstruowane dla całej zbiorowości, a nie tylko w zakresie małych przedsiębiorstw. Wyniki badania stanowią cenne źródło do oceny wskaźników przedsiębiorczości i szans przeżycia przedsiębiorstwa na rynku. Badanie na próbie małych podmiotów pozwala na zastosowanie techniki i modeli statystycznych, które mogą posłużyć do oceny czynników wpływających na czas życia przedsiębiorstwa. Wyniki badania panelowego mogą być również wykorzystane do oceny cyklu życia przedsiębiorstwa i szans jego przeżycia na rynku. W takim kontekście zostało ono wskazane jako źródło do oceny „przeżywalności” przedsiębiorstw.

Badania tego typu są źródłem informacji dla zainteresowanych stanem i rozwojem polskiej gospodarki na tle Europy. Wyniki badań mogą być wykorzystane przy kreowaniu kierunków rozwoju gospodarczego kraju i przyszłej polityki państwa wobec małych i średnich przedsiębiorstw. Materiał zebrany podczas badań jest również cennym źródłem do badań naukowych.

Zakończenie

Nawet jeśli określenie „demografia przedsiębiorstw” spotyka się z wątpliwościami w gronie statystyków, demografów i ekonomistów, to niezaprzeczalnym faktem jest, iż analizy „business demography” zajęły istotne miejsce w statystyce i demografii międzynarodowej. Zatem konieczne jest regularne publikowanie podstawowych współczynników demograficznych dotyczących populacji polskich przedsiębiorstw. W celu osiągnięcia porównywalności danych statystycznych dla Polski i krajów UE wymagane jest zachowanie zgodności z wytycznymi Eurostatu w zakresie metodologii ich gromadzenia. Spójność definicji i publikowanych wielkości to jedyny sposób na utrzymanie porównywalności z innymi krajami, chociaż jest to problem dotyczący nie tylko naszego kraju. Za-

¹⁵ *Warunki...* (2011), s. 20 i 21.

chowanie spójności z danymi Eurostatu nie jest jednak głównym celem badań „demografii przedsiębiorstw”. Jest nim ocena dynamiki populacji przedsiębiorstw, która pokazuje zdolność przedsiębiorstw do przystosowywania się do zmieniających się wymogów konkurencyjnych na rynku.

W artykule omówiono główne źródła danych do analizy przeżywalności przedsiębiorstw w Polsce. Przydatność niektórych źródeł, takich jak REGON jest bardzo ograniczona, co wynika m.in. z faktu, iż celem utworzenia rejestru REGON nie była ocena faktycznej liczby podmiotów i czasu ich funkcjonowania na rynku, ale raczej systematyka podmiotów gospodarczych w kraju. Znacznie bardziej wiarygodnym źródłem jest BJS, w której zakres informacji o jednostkach jest bardzo ograniczony, jednak pokazuje ona faktycznie działające przedsiębiorstwa i moment ich likwidacji.

Dane z Rocznej ankiety przedsiębiorstwa mogą posłużyć raczej do oceny struktur przedsiębiorstw działających w Polsce. Do oceny czynników wpływających na szanse przeżycia przedsiębiorstwa może posłużyć badanie panelowe na próbie mikro- i małych przedsiębiorstw. W takim właśnie ujęciu, czyli oceny kohortowej, badanie panelowe stanowi cenne źródło informacji o cyklu życia przedsiębiorstwa, jego szansach na trwanie w kolejnych latach na rynku i wpływie różnych czynników na przeżywalność.

dr Aneta Ptak-Chmielewska — SGH

LITERATURA

- Audretsch D., Mahmood T. (1994), *The rate of hazard confronting new firm and plants in US manufacturing*, „Review of Industrial Organization, No. 9
- Audretsch D., Mahmood T. (1995), *New-firm survival: new results using hazard function*, „Review of Economics and Statistics”, No. 77(1)
- Business register. Recommendations manual* (2010), „EUROSTAT Methodologies and Working Papers”
- Coppens F., Verduyn F. (2007), *Analysis of business demography using Markov chains: an application to Belgian data*, „Working Paper Research”, No. 170, National Bank of Belgium
- Dehnel G. (2010), *Rozwój mikroprzedsiębiorczości w Polsce w świetle estymacji dla małych domów*, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
- Domański Cz., Szreder M. (2010), *Demografia oderwana od populacji ludzkiej?*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 12
- Dominiak P. (2005), *Sektor MSP we współczesnej gospodarce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
- Dominiak P. (2008), *Zgony przedsiębiorstw a cechy demograficzne populacji firm*, [w:] E. Mączyńska (red.), *Bankructwa przedsiębiorstw. Wybrane aspekty instytucjonalne*, „Przedsiębiorstwo Współczesne”, Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie, SGH, Warszawa

- Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2009 r.* (2011), GUS
- Eurostat-OECD Manual on Business Demography Statistics* (2007), „EUROSTAT Methodologies and Working Papers”
- Geroski P. A., Mata J., Portugal P. (2003), *Founding conditions and the survival of new firms*. Banco de Portugal, „Working Paper”, No. 1-03
- Giovannetti G., Ricchiuti G., Velucchi M. (2007), *Size, Innovation and Internationalization: A Survival Analysis of Italian Firms*, „Working Paper”, No. 7, Dipartimento di Scienze Economiche Univerita degli Studi di Firenze
- López-Gracia P., Puente S. (2006), *Business demography in Spain: determinants of firm survival*, Banco de Spania
- Markowicz I. (2008), „*Demografia firm*” — analiza zmian w populacji firm w Polsce, „Studia i Prace”, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, nr 2
- Mata J., Portugal P. (1994), *Life duration of new firms*, „Journal of Industrial Economics”, No. 42
- Mata J., Portugal P., Guimaraes P. (1995), *The survival of new plants: Entry conditions and post-entry evolution*, „International Journal of Industrial Organization”, No. 13
- Morrison P. A., Abrahamse A. F. (1996), *Applying Demographic Analysis to Store Site Selection*, „Population Research and Policy Review”, No. 15
- Nunes A., Sarmento E. (2010a), *Business Demography Dynamics in Portugal: A Non-Parametric Survival Analysis*, Estudos do GEMF, No. 9
- Nunes A., Sarmento E. (2010b), *Business Demography Dynamics in Portugal: A Semi-Parametric Survival Analysis*, Estudos do GEMF, No. 10
- Pol L. G., Richard K. T. (1997), *Demography for Business Decision Making*, Westport, CT: Quorum Books
- Ptak-Chmielewska A. (2009), *Demografia biznesu (Business Demography) w Polsce — zarys tematu*, Zeszyty Naukowe Sekcji Analiz Demograficznych KND PAN, nr 20 b
- Ptak-Chmielewska A. (2010a), *Cykle życia przedsiębiorstw w aspekcie demografii przedsiębiorstw — synteza dotychczasowego dorobku badawczego krajowego i zagranicznego*, [w:] E. Mączyńska (red.), *Cykle życia i bankructwa przedsiębiorstw*, Oficyna Wydawnicza SGH
- Ptak-Chmielewska A. (2010b), *Cykl życia i likwidacja przedsiębiorstw — wymiar ilościowy. Analiza porównawcza Polska—Unia Europejska*, [w:] E. Mączyńska (red.), *Cykle życia i bankructwa przedsiębiorstw*, Oficyna Wydawnicza SGH
- Ptak-Chmielewska A. (2010c), *Ocena dynamiki populacji przedsiębiorstw w Polsce*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów SGH”, Zeszyt Naukowy nr 101
- Ptak-Chmielewska A. (2010d), *Analiza przeżycia przedsiębiorstw w Polsce na przykładzie wybranego województwa*, [w:] P. Dittmann (red.), *Prognozowanie w zarządzaniu firmą*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, praca naukowa nr 103
- Ptak-Chmielewska A. (2011), *Business Demography Issues and Empirical Research on Dynamics of Enterprises Population in Poland*, Acta Scientiarum Polonorum Oeconomia, No. 10(1)
- Rogowski W., Socha J. (2005), *Demografia przedsiębiorstw w polskim przetwórstwie przemysłowym*, artykuł prezentowany na XI Konferencji Naukowej Młodych Ekonomistów w Sopocie
- Schmiemann M. (2006), *SMEs and entrepreneurship in the EU*, „Statistics in Focus”, No. 24, Eurostat
- Schrör H. (2005), *Business Demography in Europe — results from 1997 to 2002*, „Statistics in Focus”, No. 36, Eurostat
- Schrör H. (2007), *Business demography: the impact on employment*, „Statistics in Focus”, No. 49, Eurostat
- Schrör H. (2008), *Enterprise births, survival and deaths — employment effects*, „Statistics in Focus”, No. 44, Eurostat

- Schrör H. (2009), *Business demography: employment and survival*, „Statistics in Focus”, No. 70, Eurostat
- Siegel J. S. (2001), *Applied Demography Applications to Business Government Law and Public Policy*, Academic Press
- Stefanowicz B. (2011), *O demografii bez ludności*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 2
- Voss P. R. (1997), *Targeting Wealthy Ex-Wisconsinites in Florida: A Case Study in Applied Demography*, [in:] *Demographics: A Casebook for Business and Government*, ed. Hallie i in., CA: RAND
- Warunki powstania i działania oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2004—2008 (2011), „Informacje i Opracowania Statystyczne”, GUS
- Yusuf F., Swanson D. A. (2010), *Business Demography in the 21st Century*, „Population Research Policy Review”, No. 29

SUMMARY

The article discusses the primary sources of information to analyze the survival of enterprises in Poland. Pointed out the strengths and weaknesses of sources such as: REGON (Business Register), KRS (National Court Register), VAT, BJS (Base Statistical Units) and the CSO surveys. A micro and small enterprises sample survey was indicated as the most useful for assessing the survival of micro-enterprises. It complements the study based on annual survey of enterprises with more than 9 employees. Recent legislative changes indicate the possibility of improving the validity of data in the Register of Enterprises (REGON) being the most complete source of data on the number and structure of business entities in Poland.

РЕЗЮМЕ

В статье были обсуждены основные источники информации для анализа просуществования предприятий в Польше. Были указаны сильные и слабые стороны источников таких как: РЭГОН (Реестр предприятий), НСП (Национальный судебный реестр), НДС, БСЕ (База статистических единиц), а также анкетные обследования ЦСВ. В качестве наиболее полезного для оценки просуществования микропредприятий было представлено панельное обследование на выборке микро- и малых предприятий. Оно дополняет обследование основанное на годовой анкете предприятий с числом работающих выше 9 человек. Последние изменения в законодательстве указывают на возможность повышения своевременности данных в реестре РЭГОН, который является наиболее полным источником данных по числу и структуре экономических единиц в Польше.